

OPBOUW

WEEKBLAD TOT OPBOUW VAN HET GEREFORMEERDE LEVEN

uitgave van de gereformeerde persvereniging „opbouw”

Gezegende mensen

(Efeze 1:3)

De brief aan de heiligen en gelovigen in Klein-Azië is begonnen met de groet van God: met genade en vrede treedt Hij hen door zijn apostel tegemoet.

Misschien zou men kunnen verwachten, dat direkt na die groet een dringende en dreigende waarschuwing gegeven wordt tegen ingeslopen of insluipende gevaren; dat gewezen moet worden op misstanden en zonden.

Het eerste is een geweldig loflied. We maakten daarvan het eerste vers even los. Eigenlijk kan dat niet, want de verzen 3-14 vormen één geheel. Het is een massieve bonk heil. Die valt eenvoudig niet te splitsen. Maar we kunnen nu eenmaal niet alles tegelijk zien. Eerst het begin maar.

”Gezegend zij de God en Vader van onze Here Jezus Christus, die ons met allerlei geestelijke zegen in de hemelse gewesten gezegend heeft in Christus.”

Het zijn dus gezegende mensen. De heiligen aan wie Paulus schrijft. Allen, in elke eeuw, die van Christus zijn.

Gezegend zij — die gezegend heeft — allerlei zegen. Aan alle kanten loopt dit vers over van zegen. Het barst er uit.

Hebben dan de mensen in Asia het zo geweldig goed gehad? Leefden ze in overvloed en welvaart? Werden ze stuk voor stuk gespaard voor ziekten en eenzaamheid en andere narigheid? Waren er in hun omgeving nooit mensen die het hun lastig maakten, die hen uitrangerden omdat ze de eenheid van de (heiden) wereld gebroken hadden? Zouden we kunnen zeggen dat ze door de prediking van Paulus te aanvaarden van een krotwoning in een riante bungalow terecht kwamen, heel letterlijk?

Dat lijkt wat belachelijk gezegd. En toch: dat verstaan wij vaak onder: zegen. We denken aan allerlei. Een mooi, solied huis, in een gezellige, nette buurt. Een lang en gelukkig leven. Een uitgebreid huwelijk; een florerende zaak. Zeker, dan zijn we ook nog zo, dat we daarvan durven spreken. Bijvoorbeeld bij een jubileum: zoveel jaar aan de zaak, zoveel jaar getrouwd, zoveeljarig bestaan van het bedrijf. We zijn rijk gezegend, en dat betekent dan in ons denken: in onze kluis ligt een mapje hooggenoteerde effecten, de lening op mijn huis heb ik bijna afgelost; mijn buurman is al tien jaar geleden overleden en wij zijn nog bij elkaar; mijn kinderen hebben allemaal een beste positie in het leven, de één is chef-monteur, de tweede heeft een beste kantoorbaan en de derde is leraar. We zijn erg gezegend.

Ja, we hebben nog al wat noten op onze zang. En als God nu toevallig onze noten meezingt, dan spreken we van zegen. En we willen zijn naam er dan ook wel bij noemen. Tenslotte heeft Hij er aan mee-gewerkt. Als onze wensen maar vervuld worden en onze ster stijgt.

Is dat nu zegen? Konden de gelovigen in Asia zo spreken? Ik denk, als wij hen hadden zien zitten of staan onder het voorlezen van

deze brief, dat we schouderophalend gedacht hadden: wat een armzalig stelletje mensen. Stumperds!

Toch gezegende mensen. Want gezegend-zijn wil zeggen, dat God bij je is. Zegen, dat betekent God is niet kwaad meer. God houdt zich niet meer in je leven op een afstand. Hij is niet meer een God, voor wie ik bang moet zijn. Hij zegt: Ik zal je zegenen, Ik zal bij je zijn, in alles. In benauwdheid, in pijn, in eenzaamheid, in geluk, in voorspoed. Dan ben jij, bange, kleine onbeschermd mens niet eenzaam meer. De hemel doe ik voor je open en je krijgt uitzicht. Geloof het maar: je leeft niet maar zó. Je tolt niet maar gierend rond om tenslotte een keer uit de bocht te vliegen. Je "rotzooit maar niet wat aan".

Dit woord is overwonnen: Ijderheid der ijdelheden, het is alles ijdelheid. Het heeft alles zin en doel. Er is uitzicht, er is perspectief. Heb goede moed. Dat is zegen.

En vloek is niet, dat mij ramp op ramp treft, dat ik van de éne ziekte in de andere val, dat er niet veel in mijn leven gelukt en dat ik niet al mijn wensen vervuld krijg. Die tegenslag is ellendig genoeg. Maar vloek is het, als ik alles wat ik ben en doe en heb alléén moet zijn en doen en hebben. Dat God niet in mijn leven is. Dat ik in het donker sta. Dat ik wel ergens steun probeer te krijgen, maar geen houvast vind.

Misschien heb ik dan wel alles wat mijn hart wil: een snelle auto, een centraal verwarmd huis, blakende gezondheid, een beste wijnkelder, "oppassende" kinderen enz., als ik God kwijt ben, dan ben ik met dat alles doodalleen. En tenslotte zal het me allemaal uit de handen glippen.

Maar onze zegening ligt vast in de hemelse gewesten in Christus. Onwrikbaar. Daar kan de "tand des tijds" niet aan knagen, daar kan het bederf en de walm van dit leven niets aan verdonkeren, daar kan niemand bij: alleen Hij die bereid is dag in dag uit te delen: Christus ons Hoofd.

Want het Hoofd is veilig, vastgezet in de glorie van God de Vader. En het lichaam komt er ook. Het leeft nu al in de glans van zijn Hoofd.

De God en Vader van Jezus Christus heeft een plan met de wereld. Hij is bezig het te volvoeren. Die Christus is onze Heer. We zijn van Hem.

Wij, daar in Asia, wij, hier in Nederland: wij, zoals we zijn in ons alledaagse, soms armetierig aandoende leven. Met een zieke man thuis, met een dochter die al jaren rheuma heeft, met kinderen waar we veel moeite mee hebben, met een zaak die veel zorgen geeft, met een ongemakkelijke man; de moeder en de dochter die nogal eens conflict hebben samen, de generaties die telkens opnieuw boten, wij zijn gezegende mensen.

De zegen bestaat niet allereerst in tastbare dingen. Wij hebben geen belofte dat we van alle narigheid van dit leven verschoond blijven. Het gebeurt wel eens: God helpt vaak zijn kinderen uit moeite. Hij kan wonderlijke redding schenken, Hij wil ze vaak bewaren in

HET HUWELIJK VAN PRINSES MARGRIET EN DE HEER PIETER VAN VOLLENHOVEN.

We hebben deze week allen meegedeeld met dit huwelijk dat én door de persoon van de bruid én de status van de bruidegom zo dicht bij ons volk staat.

Het meest aangrijpende daarbij was dat aan miljoenen het evangelie op een indringende wijze werd verkondigd.

Ook de gelukwensen en de gebeden van de "Opbouw"-redactie en -lezers vergezellen de pasgetrouwden op hun levensweg.

Redactie

het vuur en door het water heen, Hij heeft ze gevoed in de woestijn, Hij heeft eens muilen der leeuwen met eigen hand dichtgehouden, Hij heeft hele legers met blindheid geslagen, Hij kan knecht vrij te houden voor zijn taak, Hij kan wegen banen door woestheid heen.

Maar Hij doet dat niet altijd. Hij geeft ons dat niet als vaste belofte.

Maar dit weten wij: Hij leidt ons leven, want Hij kent ons, Hij koos ons in liefde uit puur welbehagen in Christus, Hij bestemde ons er toe zonen van Hem te zijn, we hebben de verlossing door Christus' bloed. We hebben uitzicht. Er is licht. We kunnen voort, hoe dan ook!

Gods licht straalt in ons leven. We zijn geen duistere zwervers meer, over een vervloekte aardkorst dwalende. Gezegende mensen: met de vrede van Hem, die glans geeft aan je werk, aan de steiger, waarop je de stenen wegslingert, aan de kwast waarmee je zoveel kilo verf moet wegsmeren, aan de tegels die je leggen moet, aan de zieke mens die je zorgen soms dag en nacht nodig heeft, aan de cijfers, die vaak zo weerbarstig zijn.

Het licht van Christus, de zekerheid van de toekomst, het weten, dat het toch wel wat uithaalt wat we doen, want we mogen het doen met God.

Met die zegen kunnen we elke dag beginnen. Die dragen we mee. En voor die zegen danken we God. We zeggen: gezegend zij de God en Vader van Christus. Van Hem zeggen we goede dingen: Hij is een unieke God, een zeldzame Vader. Zó is er géén.

De deuren van de hemelse gewesten gaan voor Gods gemeente telkens open. En Hij zent allerlei zegen. Lofprijzend buigen we ons neer. En als gezegende mensen danken we God. En als gezegende mensen gaan we de wereld in. Zo is de keten rond.

Want, broeders, zó zijn we tot zegening geroepen.

Z.

v. O.

„Kerkelijk Leven“

Nog eens over de preek van ds. Mulder

Een van de zorgelijkste verschijnselen in het leven van onze kerken is dat we de gaven welke God in de loop van de jaren aan verdiept en verrijkt inzicht aan zijn kerk schonk vergeet, of daarvan zelfs niets weet.

Als men er b.v. op wijst dat alle gereformeerde kerken belijden dat **allen** die Jezus Christus door zijn Geest en Woord tot zijn kinderen heeft gemaakt leden van zijn kerk zijn kijkt men de man die dat zegt soms met vreemde ogen aan.

Als men eraan herinnert dat **alle** Geref. Kerken en theologen er op gewezen hebben dat de belijdenis der kerk een menselijk en daarom gebrekkig geschrift is en dat zij er nooit aan hebben gedacht de binding aan de confessie uit te strekken tot alle woorden, uitdrukkingen, Schriftbewijzen en redeneringen, tracht men den volke diets te maken dat het met de confessionele integriteit van wie zoiets in herinnering brengt niet in orde is.

Als men met mannen als Van Andel, Bavinck, Greijdanus betoogt dat de wet welke door God door de dienst van Mozes aan Israël schonk een ondeelbare éénheid is welke als geheel in Christus is vervuld en daarom als Mozaïsche wet krachteloos is geworden (Ef. 2 : 15) lijkt het sommigen toe of men iets volmaakt nieuws zegt.

Het genoemde verschijnsel van het vergeten of niet weten van wat vroeger door Schriftgetrouwe mannen werd geleerd, hebben we ook weer beleefd in de mondelinge en schriftelijke reacties welke de bekende preek van ds. Mulder van Kampen heeft veroorzaakt. Deze preek werd fel gekritiseerd. Ze werd zelfs als „goddeloos“ gediskwalificeerd. En er werden ds. Mulder in verband daarmee zeer grove beledigingen naar het hoofd geslingerd.

Ik wil in verband met deze preek wijzen op wat in vroeger dagen door een gezaghebbend theoloog gezegd werd over de kwestie waar het in ds. Mulders preek over ging. Of met andere woorden wat de kern was van het conflict dat hierin Paulus en Petrus in Antiochië was ontstaan: Petrus, zo schreef deze theoloog, had vroeger, net als ieder andere apostel, op grond van Christus' woord in Matt. 5 : 17, rustig zich ontslagen geacht van al die schaduwachtige wetten, met name in betrekking tot de vraag, wat een mens wel eten mocht, en wat hij moest laten staan: rein het éne, onrein het andere! Hij had er alles van geweten, destijds, dat die schaduwen voorbij waren, omdat met Christus "het lichaam" gekomen, en de schaduwendienst dus vervallen verklaard was. Maar ineens was het met dat vrije leven van Petrus als van een vrijgemaakt christen anders geworden: er waren nl. uit een bepaalde kring van verbeterden jудаïsten enkelen in zijn omgeving gekomen; en ineens had toen Petrus zich losgemaakt van zijn vroegere vrienden, hij had hun maaltijden zorgvuldig vermeden en de schijn aangenomen, alsof hij zo'n heel secuur jудаïstje was: een prompt onderhouder van Mozes' wetten, alsof niet heel Mozes' wetboek een boek "Over Jezus Christus" geweest was. De mensen mochten vooral niet denken, dat Simon Petrus zomaar over Mozes' wetten heenstapte, en slordig om zou durven springen met de vraag, of een bepaald menu kousjer was, dan wel niet.

Dat had Paulus boos gemaakt. Hij slingert Petrus in het gelaat, dat wie (naar Rom. 10 : 6-8) de mozaïsche wetten uitlegt als wetten-van-en-tot-het-evangelie, als Christuswetten, daarmee den Heiland "zijn eer geeft", en daarmee den Christus erkent; en dat wie het anders doet, terwijl hij beter weten kan, nu ja, dat die... **Christus verloochent!** Hoe kan Petrus anderen een juk opleggen, dat hijzelf niet aanvaardt, als puntje bij paaltje komt? Heeft hij dan zijn ogen dicht gedaan? De schaduwendienst was een dienst van de publiekrechtelijke aanbidding van Christus (én van diens geschenken, de "substantiële") aan Israël; maar het was een aanbidding geweest van een "substantie die nog kómen moest". Thans is het evangelie tot de heidenen gekomen, de historie der oblatie, der aanbidding van Christus, is voortgeschreden tot het punt, waarop Hij met gezag kon worden aangeboden als de "substantie", die nu gekomen was, — en kijk, nu gaat me daar niet de eerste de

beste, doch een apostel, één van de twaalf officiële getuigen, de aanbiedings-, de oblatiewagen terug rijden. Nèt doen, alsof Mozes niet had geháákt naar de "substantie" Christus. Stel, dat een huisvader zijn onmondige zoon uit boeken en platen onderricht gaf over het den zoon straks wachtende leven als getrouwd man, en dat dan de zoon, mondig geworden, en wettig getrouwd, later zich angstvallig onthoudt van het echte substantiële, huwelijks- en huisvaderleven, en zich aanstelt, alsof hij nóg zich moet **vergenoeogen met de voorlichtingsdienst** van vader, hoewel hem van Godswege gezegd was, dat hij vader en moeder moest verlaten, en één vlees moest worden met zijn huisvrouw, wat zegt men dan van zo'n man? Men zegt: zó iets is verloochening van een geschenk, waarom jarenlang gebeden is. Zoiets is slecht; zo'n man bouwt weer op, wat hij allang heeft afgebroken, en laten varen (vgl. vs. 18).

En nu komt Paulus met een onbarmhartige consequentie op Petrus af. Onze vaders, Petrus, hebben eeuwenlang gebeden om Christus' dag. Te beginnen met vader Abraham (Joh. 8 : 52): hij moest er al van jubelen, dat die dag zou komen. En nu doet gij net, alsof er niets gebeurd is, alsof we nog in de oude bedeling leven! We hebben allebei, gij en ik, gepredikt: Christus onze gerechtigheid! De werken-der-wet, het blijven-staan-bij-Mozes, dit hebben wij samen volstandig geweigerd als onze gerechtigheid te erkennen. Indien dat nu 'n openbare grove zonde geweest is, indien dat nu even éigenwillig en autonoom geweest is, als de heidenen zijn (vs. 15), dan is Christus, die het ons zó geleerd heeft, een revolutionair; dan is Hij een

patroon, een helper en promotor van de zón-de. Daar is dus bij Hem álles "één pot nat"; zijt ge "precies", als een tip-top-farizeër, het is "zonde"; en zijt ge vrijgemaakt van al die mozaïsche poespas, dán is het nóg "zonde". Dan maakt Hij geen discriminatie. Dan is Hij de éne keer een dienaar der "besnijdenis" (van het Jodenvolk), en de andere keer even vrolijk een promotor van de "zonde", van dat heidenpak.

En dat zou heel erg zijn. Want, staat het zó, dan maakt het geen verschil, of ge nu in Hem als in "Jahweh onze Gerechtigheid" gelóóft, ja dan neen. Dan komt alles er niet meer op aan. Dan dompelt het laatste oordeel héél de wereld in één grauw énerlei. Dan doet het er niet meer toe, of ge nu in Hem als den aan-gebeden, en dan wel door Mozes aangeboden, vervullingsmiddelaar gelooft, ja dan neen.

Toen Petrus zich onttrok aan de maaltijden van de **lange wettige en geloofswegen bijeengebrachte gemeenschap**, deed hij hypostolisch."

Zo schreef deze theoloog.

Het was... prof. Schilder.

Men kan dit stuk vinden in De Reformatie van 3 september 1949.

Wat Petrus deed was in beginsel:

verloochening van Christus;

judaïsme in de ware kerk

en daardoor een schenden van de langs wettige geloofswegen door God bijeengebrachte gemeenschap.

Ds. Mulder betoonde zich in zijn preek een Schriftgetrouwe leerling van prof. Schilder.

C. V.

De grote dreiging

III

"Vreedzame coëxistentie"

Wij zouden in deze artikelen over het communisme ook iets zeggen over de zogenaamde "vreedzame coëxistentie" tussen de communistische en de "vrije" volkeren en staten.

Zoals ieder die de krant leest weet, wordt over deze vreedzame coëxistentie tegenwoordig veel gesproken. Zowel in Rusland en in de andere communistische volken als in het Westen. En dat veelal met een klank van vreugde en hoop. Ook al weer zowel onder de communistische als in de "vrije" volken.

Over en weer is men er zich diep van bewust dat er ideologisch gezien een onoverbrugbare kloof bestaat tussen de Westeuropese volkeren enerzijds en Rusland met zijn satellieten anderzijds. En over en weer is men uitermate bevreesd voor de nameloze ellende, de wereldvernietiging die een atoomoorlog zou teweegbrengen. Maar, zo vraagt, zo hóópt men, is een "vreedzame coëxistentie" tussen West- en Oost-Europa niet mogelijk? Ja, men poneert dat die mogelijk **moet** zijn. En dat die er het koste wat het koste ook **moet** komen.

Met name in de kringen van de pacifisten en van de Wereldraad van Kerken wordt voor de realisering van die vreedzame coëxistentie geijverd. En met alle kracht wordt ze gepropageerd.

Voor zover dat in de macht van deze voorstanders van een vreedzame coëxistentie ligt wordt deze door hen ook reeds in praktijk gebracht. Er worden "vredescongressen" gehouden van mensen en instanties uit niet- en wel communistische landen. Er worden boodschappen opgesteld waardoor alles wat het vreedzame samenleven dezer volken in de weg staat wordt afgekeurd en het "gesprek" met de communisten wordt met grote ernst opgevat. Vooral de atombewapening wordt daarbij zonder meer afgekeurd. En alle militaire acties, die in Vietnam voorop, verdoemd.

☆☆☆

Om te weten hoe men over dit alles moet

oordelen zal men in ieder geval de **feiten** goed moeten kennen.

Men moet weten hoe de werkelijke situatie **in en tussen** de wel- en niet-communistische volkeren is.

En speciaal moet men zich grondig op de hoogte stellen hoe de gangbare, algemeen aanvaarde communistische ideologie ten aanzien van de vreedzame coëxistentie tussen de communistische en de kapitalistische volkeren er uit ziet.

Het is gelukkig niet moeilijk daarachter te komen.

Met een, men kan wel zeggen: brutale, openhartigheid heeft Lenin ook in deze zijn ideeën aan de wereld bekend gemaakt. Hij deed het in een geschrift uit het jaar 1917, dat tot titel heeft: **Militair program van de proletarische revolutie**.

In dat programmatisch pamflet wijst Lenin elk pacifisme, elke ontwapening en elk voorkomen van oorlog met kapitalistische staten door een overeenkomst tussen de naties principiëel en zonder meer af.

Voor Lenin zijn alle oorlogen van de bourgeoisie "roofzuchtig, misdadig en diep te verafschuwen". De oorlogen van de communisten daarentegen zijn volgens deze onfeilbare profeet en messias van het marxisme, "noodzakelijk", "vooruitstrevend" en "revolutionair". Het in een land zegeviert socialisme sluit volgens Lenin geenszins alle oorlogen uit. Integendeel dat eist macht en oorlogen! Die oorlogen van een zegevierend socialisme zijn altijd "rechtvaardige" en "legitieme" oorlogen. Want zulke oorlogen hebben tot doel andere volken van de bourgeoisie te bevrijden.

Oorlogen zullen pas dan overbodig en onmogelijk worden als de communisten niet slechts in één land, maar in heel de wereld de bourgeoisie neergeslagen en onteigend hebben. De socialist, zo verklaarde hij met nadruk, **kunnen niet tegen** alle oorlogen zijn zonder op te houden socialist te zijn!

Lenin steekt zelfs duidelijk de draak met alle pacifistisch gezinde democraten en scheldt ze uit voor "socialistische papen" en "huilerige kleine burgers".

In deze uitspraken van Lenin is geen woord frans!

Ze prediken dat het tot het "wezen" van het communisme behoort zijn aanhangers tot een permanente, totalitaire, van alle denkbare wapens gebruik makende, oorlog op te roepen tegen alle "kapitalistische" volkeren! Dat wil zeggen: de communisten moeten tot op het moment waarop het de gehele wereld in hun macht heeft keihard militairistisch en oorlogszuchtig zijn. Dan alleen zijn ze de naam van communisten waard.

Toen Stalin na de laatste wereldoorlog de wereld verraste met zijn verklaring dat hij een voorstander van bewapening was en nieuwe oorlogen aankondigde, en er ten gevolge daarvan tussen 1945 en 1950 de dreiging bestond dat de zegeningen van de communistische revolutie op de bajonetten van het Rode Leger de revolutie aan heel de mensheid zou worden geschonken, was Stalin een getrouw volgeling van Lenin, en zo een raschte communist.

☆☆☆

Nu is er evenwel na de dood van Stalin een naar het schijnt andere wind gaan waaien in de Sowjet republieken.

Er is gekomen wat men het proces van de destalinisatie noemt.

Dat proces trad vooral in de openbaarheid op het twintigste partijcongres.

Door dit congres werden nu ook ten opzichte van de vreedzame coëxistentie enkele belangrijke uitspraken gedaan. Daarin werd namelijk uitgesproken dat het moest komen tot een verdere uitbreiding van "de vreedzame coëxistentie van beide systemen" (namelijk van het communistische en het kapitalistische). Evenzo van "de mogelijkheid van het voorkomen van oorlog in de moderne tijd". En ten slotte "van de vormen van overgang naar het socialisme in de verschillende landen".

Dit alles klinkt geheel anders dan wat we zoëven van Lenin hoorden.

Maar — we moeten hierbij twee dingen overwegen.

Vooreerst dat wat Lenin gezegd heeft — hoe dan ook — in alles absoluut gezegd heeft en houdt. En dat daarom alle latere uitspraken van de partij nooit iets anders kunnen zijn dan een nadere interpretatie van wat deze aarts-communist leerde. En voorts moeten we niet vergeten dat op alle congressen van de russische communistische partij met alle mogelijke kracht en nadruk steeds opnieuw wordt gezegd en bezworen dat de totalitaire oorlog tegen het kapitalisme en de kapitalistische landen onverzwakt moet doorgaan.

In het jongste partijprogram — dat van 1961 — wordt het ook weer uitdrukkelijk gezegd dat de partij, en dus de Sowjet republieken, dezelfde doeleinden nastreven als Lenin. Dat alle middelen moeten worden aangewend om alle volken der wereld communistisch te maken. Juist op dat congres heeft Chroestjow het bekende woord gesproken dat het "de objectieve wet der maatschappelijke ontwikkeling" is dat het communisme moet overwinnen. En juist daar riep hij de niet-communistische landen en volken toe: "Wij zullen u begraven".

Ook de russische communisten beseffen de onvoorstelbare verschrikkingen van en de zekere zelfvernietiging ten gevolge van een atoomoorlog. Voor zo'n oorlog huiveren zij terug. Zij weten dat Amerika en Rusland nog de twee grootmachten der wereld zijn. Maar zij weten daarbij ook dat Rusland en Amerika ten gevolge van de atoomdreiging — om een woord van Aurel van Jüchen te citeren — gelijken op twee mensen die elkaander dodelijk haten maar die door een samenloop van wonderlijke omstandigheden zich samen op één vlot bevonden dat in razende vaart een gevaarlijke bergstroom afschiet tussen alle mogelijke klippen en rotsen door. Zodra de één de vuist zou opheffen tegen de ander, zodra beiden de volle aandacht gaan wij-

den aan hun twist, zou het direkt met hen gedaan zijn. Daarom kunnen zij slechts een deel van hun aandacht geven aan hun twist. Zij moeten permanent naar alle kanten blijven uitkijken naar alle mogelijke opdoemende gevaren. Rusland moet b.v. steeds scherper gaan letten op China. Als ze niet voortdurend het vlot goed in de stroom houden gaan ze beide onder.

☆☆☆

Om een goed inzicht te krijgen in de communistische idee van "vreedzame coëxistentie" is het voorts beslist ook nodig te weten wat voorts communistische begrippen als "recht", "gerechtigheid" en dus ook "trouw aan afspraken en verdragen" enz. betekenen.

Voor de marxistische leninisten zijn deze begrippen nu zuiver "formele" begrippen. Dat wil zeggen: ze hebben geen vaste, van de willekeur der mensen en de wisselvalligheid der tijden onafhankelijke, inhoud, die in bepaalde wetten en afspraken zijn geconcretiseerd, en zo mensen, staten en overheden binden.

Omdat de woorden "recht" en "gerechtigheid" en "trouw" globaal genomen onder de mensen deze betekenis hebben gebruiken de communisten deze niet graag. Hun geliefkoosde term als het gaat over recht en wet is "revolutionaire werkelijkheid". Daarmee bedoelen zij dat voor hen alles wat van de krachtsontplooiing en de trouw van de communistische ideologie en de communistische staten dienstbaar is **zonder meer** recht en wet is. Dat betekent dat de rechtsgedachte door hen is opgelost in een toevallige door tijd en maatschappelijke toestanden bepaalde wettelijkheid. Maar deze wettelijkheid is niets anders dan de vaststelling, de fixatie van wat vandaag of morgen nuttig, voordeligst voor de overwinning van de communistische ideologie en de communistische volkeren.

Er bestaat voor de communist geen enkele vaste **waarde** die hem of de partij de staat of de machthebbers daarvan hebben te eerbiedigen. De wet is voor de communistische heersers niets ander, niets meer dan een instrument om de revolutionaire doeleinden te realiseren welke zij beogen. En dat geldt precies zo van alle verdragen welke communistische staten sluiten. Wanneer een bepaalde bestaande wet of een bepaald vigerend verdrag niet langer beantwoordt aan de revolutionaire doelmatigheid zoals zij die opvatten moeten ze zonder meer worden weggedaan.

De vroegere procureur-generaal van de Sowjet republieken Wisjinski schreef in een artikel in de Sowjet-encyclopedie deze verschrikkelijke woorden: "Formeel recht is ondergeschikt aan de wet van de revolutie." "Tegenstrijdigheden in de wet moeten worden opgelost door het formele recht ondergeschikt te maken aan de partijpolitiek." Recht en wet zijn dus uitsluitend en alleen dat wat de communistische leiders als staatsbelang beschouwen. Dat wil zeggen: het belang van een staat die door een groep terroristen als hun eigendom worden beschouwd.

☆☆☆

Wat dat gruwelijke "recht" betekent heeft ons de geschiedenis van Rusland laten zien op een wijze die in geen enkel opzicht minder afschuwelijk is dan wat ons het Nazi-rijk te aanschouwen gaf.

Als gevolg van de hantering van dit "recht" zijn slechts vijf van de een en twintig leden van het 1e Centrale Comité der Sowjet partij een natuurlijke dood gestorven,

werden in de eerste jaren na de oktober-revolutie van 1917 ongeveer acht duizend geestelijken vermoord,

zijn bij de doorvoering van de revolutie in de agrarische sector acht miljoen boeren omgebracht.

Als toepassing van dit "recht" heeft Stalin in de dertiger jaren zijn duivels listige en beestachtige "zuivering" van partij en leger

TE BERDE

Ons land wordt sinds achttien jaren geregeerd door Koningin Juliana. Zij werd voorafgegaan door Koningin Wilhelmina die vijftig jaren de kroon droeg en deze werd weer voorafgegaan door Koningin Emma die acht jaar leiding gaf aan het Koninkrijk der Nederlanden. Welgeteld is ons land dus zes en zeventig jaar achtereenvolgend door vrouwen geregeerd. We kunnen hieraan toevoegen: wèl geregeerd. Voorzover mij bekend zijn er nooit principiële bezwaren tegen de regering van ons land door een vrouw, van Calvinistische zijde naar voren gebracht. Een andere zienswijze was op te merken t.a.v. het vrouwenkiesrecht. De heren Brummelkamp en Beumer, leden van de Tweede Kamer namens de A.R.P. in het jaar 1917, hebben tot het laatst ernstige en principiële bezwaren tegen het vrouwenkiesrecht aangevoerd. De toekenning van kiesrecht aan de vrouw zou volgens Brummelkamp uitgaan van de gedachte dat de vrouw gelijk is aan de man en dit is zonder meer in strijd met de scheppingsorde. De plaats voor de vrouw is het huis en het huisgezin. Dat is de ereplaats van haar "met haar overwegende gevoelswereld, haar zachtheid, gevoelsinnigheid, hulpvaardigheid en barmhartigheid, de zorg voor de verpozing in het gezin, voor de opvoeding van de tedere jeugd, voor de lijdende mensheid".

Volkomen anders zijn de woorden van de A.R.-afgevaardigde in de Eerste Kamer, prof. Bavinck. Hij merkt met instemming op dat de Vereniging voor Vrouwenkiesrecht stemrecht opeist "juist op grond van de ongelijkheid en het verschil tussen mannen en vrouwen". Verder wijst hij er op dat God de mens schiep naar Zijn beeld, "man en vrouw schiep Hij ze". Ook werd Christus geboren uit een vrouw.

Bavinck staat niet alleen stil bij bijbelse argumenten, maar hij wijst ook op "de verandering in de positie van de vrouw, de verandering in de ontwikkeling van de maatschappij en de verandering in de werkzaamheden van de staat". Hoe de geschiedenis van het vrouwenkiesrecht is verlopen is bekend. Voor wat betreft de staat doet de vrouw vandaag volkomen mee en er is niemand die in onze kringen hierop kritiek uitoefent. Voor wat betreft de kerk is het stemrecht nog zo geregeld dat een liberaal uit de tijd van meer dan een eeuw geleden zich hierbij recht behaaglijk zou voelen, echt knus en volkomen thuis. De A.R. en de C.H. en verschillende Rooms en huismanskiesrecht, d.w.z. dat in principe alleen de hoofden van de gezinnen — dat konden dus ook weduwen zijn — kiesrecht hadden. Zij waren dus principiële tegen algemeen, individueel kiesrecht, immers de staat werd opgebouwd vanuit het gezin. Wat zien we in onze kerken? Iedere jongen wordt zodra hij belijdenis van het geloof heeft afgelegd, geacht zoveel verstand van zaken en personen te hebben dat hij mee mag stemmen. Atomair kiesrecht zou Brummelkamp zeggen. De vrouwen mogen zwijgen. Zij mogen het inzicht hebben van Anna de profetes, zij mogen de leeftijd hebben van de sterken of van de zeer sterken, zij zijn geen man en dus moeten ze zwijgen. Men kan wijzen met Bavinck op de verandering van de positie van de vrouw, de verandering in de ontwikkeling van de maatschappij, de verandering in de werkzaamheden van de... kerk. Momenteel moeten zij nog zwijgen. Hoe lang nog?

Westerhuis

doorgevoerd, werden gehele volkeren afgeslacht of gedeporteerd en kwamen er de straffampen waarin volgens Kravchenko soms wel een twintig miljoen staats-slaven werden afgebeeld.

Wat de door de communisten nagestreefde vreedzame coëxistentie betekende kwam, om niet meer te noemen wel op ondubbelzinnige wijze aan het licht bij de Hongaarse opstand.

Hongarije werd de proef op de som van de veroordeling van alle despotisme, van de nieuwe verhouding tussen volk en partij, van de "vreedzame coëxistentie" waarover Kroesjow bij de doorvoering van de destalinisatie had gesproken.

Iedereen weet hoe deze proef op de som is verlopen. Duivelse leugen en sluwheid die voor de wereld, voor de veiligheidsraad van de Uno en voor het Hongaarse volk bereidheid tot onderhandelen huichelde om vervolgens de wil en de vrijheid van het volk met tanks plat te walsen en met fosforgranaten uit te branden.

In Hongarije hebben we in een monsterachtige werkelijkheid gezien en beleefd wat "Sowjetdemocratie", "revolutionaire wettelijkheid" en "vreedzame coëxistentie" in de praktijk bij de communisten betekenen. Ze kregen daar concrete gestalte in brand, moord, woordbreuk, overweldding van het volk en in bloed, bloed, bloed en tranen.

En wat de coëxistentie van het gesprek betreft — dat hebben de militaire onderhandelaars van het Hongaarse leger ondervonden! Onder het voorwendsel van met hen over de aftocht van het Rode Leger uit Hongarije te zullen onderhandelen heeft men hen gevangen genomen om ze voor altijd te laten verdwijnen!

Dit is iets uit de werkelijkheid van de "vreedzame coëxistentie" zoals de communisten die verstaan!

Volgende week maken we in een slotartikel nog enkele opmerkingen daarover.

C. V.

Lijkbezorging

Een brief die de redactie van Opbouw ontving betreffende een artikel over lijkverbranding, in het nummer van 7 oktober, is voor mij aanleiding op dat onderwerp terug te komen, waarmee ik meteen de brieven schrijver beantwoord.

Deze is het niet eens met hetgeen ik toen schreef, en hij is overtuigd dat velen in onze kerken er zo over denken als hij. Vermoedelijk heeft hij daarin gelijk; het verwondert mij ook eenszins; ja, ik wist wel bijna zeker dat er velen zouden zijn die zich verdrietig zouden afvragen: moet dat nu ook al een vraagpunt worden, wat we met onze gestorvenen moeten doen?

Om misverstand of mogelijke teleurstelling af te snijden, wil ik voorop stellen dat ik niet het standpunt inneem dat crematie de voorkeur verdient boven begraven. De overgeleverde zede heeft voor mij niet afgedaan. Integendeel.

Men begrijpe echter goed dat het èn in mijn vorige, èn in dit artikel niet gaat over de vraag welke van de twee methoden van lijkbezorging het verkieselijkst is. Maar het gaat over de vraag door de regering in de Tweede Kamer aan de orde gesteld, of het gewent of noodzakelijk is dat de regering hen, die crematie verkiezen boven het begraven, aan bepaalde condities bindt, die niet gelden voor hen die aan begraven de voorkeur geven. De vraag is dus of de regering onderscheid mag maken door aan één groep van ons volk, al is het dan de grootste, de volle vrijheid te laten voor hun wijze van lijkbezorging, terwijl de andere groep aan een bepaalde formaliteit moet voldoen voor zij tot hun handelingen overgaan.

De laatste categorie meent hiermee onbillijk te worden behandeld. Volgens haar zou de regering het recht en de plicht tot belemmering of verbod van crematie wel hebben, wanneer aan deze handelwijze gevaren of bezwaren voor het algemeen lichamelijk of geestelijk belang van ons volk verbonden zouden zijn. Want het ligt wel op de weg van de regering maatregelen te treffen tegen gevaren die de volksgezondheid in het algemeen bedreigen.

Nu mogen we zeggen dat, wat dit punt betreft, de regering zich geen zorg behoeft te maken. Uit alles wat gepubliceerd is over de gang van zaken bij de crematie, blijkt duidelijk dat er met zoveel zorg en omzichtigheid gehandeld wordt bij de crematie, dat er van gevaar of onveiligheid geen sprake is. Dus wat dat aangaat is het niet nodig dat de regering bepaalde condities stelt.

Voor een goed begrip van deze kwestie is het bepaald nodig te weten dat de regering, toen zij bij de wet van 1869 de lijkbezorging regelde en het begraven verplicht stelde, dit niet deed om de crematie, waaraan toen niemand dacht, te belemmeren. Zij deed dit om redenen van volksgezondheid en goede orde. De regering deed hiermee feitelijk niets anders dan een wettelijke vorm geven aan een eeuwenoude zede, die diep in het volksbewustzijn verankerd was, zowel bij het niet-gelovige als bij het gelovige deel van ons volk. De regering consolideerde in die wet een gebruik waar praktisch het gehele volk achter stond.

Mede onder invloed van uit het buitenland afkomstige ideeën, komt in de laatste decennien

van de vorige eeuw ook in ons land de gedachte aan crematie naar voren, aanvankelijk natuurlijk bij enkelen, maar toch, heel langzaam toenemende, bij steeds meerderen. Omstreeks 1900 was het aantal voorstanders nog slechts gering. In 1925 was het aantal leden van crematieverenigingen ± 2000, in 1950 was het 30.000, en thans is het 300.000. Het aantal crematies, dat in 1930 500 bedroeg, is in 1965 gestegen tot 6000. Volgens mij ter beschikking staande gegevens worden in ons land van de overledenen 5,8% gecremeerd, waarbij ons land de laagste plaats inneemt onder de landen in Europa. In Engeland, het hoogste, is het niet minder dan 43,2%.

Nu zeggen getallen natuurlijk niet alles omtrent de innerlijke waarde van een gebruik of zede; kwade gewoonten vinden dikwijls gereder ingang dan de goede. Maar een steeds toenemen van een of ander verschijnsel, blijkende uit getallen, kan er wel toe nopen zich opnieuw te bezinnen op de aspecten daarvan.

Ondanks de wet van 1869, die begraven voorschreef, begon na 1900 het aantal crematies langzaam aan toe te nemen, zonder dat de veroordeling volgde, hetgeen mogelijk was door een maasje in de wet, waar de voorstanders gebruik van wisten te maken.

De weerstand tegen de gedachte van de verbranding was bijna algemeen, maar werd toch voornamelijk geboden vanuit de kerken, zowel de protestantse als de rooms-katholieke. Van die zijde werd de crematie bestreden niet alleen omdat zij inbreuk maakte op een algemeen aanvaarde zede, maar vooral om des gewetens wil, op bijbelse gronden; men beschouwde het als ingaande tegen Gods Woord. Indien dit juist is, is voor een gelovige de zaak beslist; hij moet zich dan blijven verzetten tegen elke poging de crematie ingang te doen vinden.

Maar indien bij onderzoek en goede exegese blijkt dat de bijbel niet voldoende steun geeft aan de zede van het begraven om deze als voor altijd geboden te houden, dan mag er vrijheid worden verleend voor een eventuele andere wijze van lijkbezorging.

Zowel van orthodox-protestantse als van rooms-katholieke zijde is over deze zaak gedacht en geschreven, met als resultaat dat de grote meerderheid van de theologen concludeerde dat er onvoldoende bijbelse gronden zijn voor de overheid om de crematie te belemmeren.

Dit heeft er toe geleid dat reeds in 1955 de wet van 1869 zodanig is gewijzigd dat er meer vrijheid voor crematie kwam.

Tien jaar later, het vorig jaar dus, kwam in de Tweede Kamer de vraag aan de orde of de laatste discriminerende bepaling kon worden weggenomen. Er lag een motie-Scheps ter tafel die dat beoogde. Zoals we weten heeft de Heer Jongeling tegen deze motie gestemd, en van de motivering van zijn stem hebben we het verslag kunnen lezen (Geref. Gezinsblad van 14 t/m 18 dec. 1965, waarin een verslag van de behandeling en besprekingen over dit onderwerp in de Tweede Kamer).

De Heer Jongeling verklaarde dat hij de motie Scheps, die voorstelde het begraven en de crematie voor de wet gelijk te stellen, niet kon

steunen omdat hij meende dat Gods Woord dat verbiedt.

Wat de Heer Jongeling aanvoert om zijn standpunt te verdedigen, is naar mijn mening beslist niet overtuigend.

Nu schrijft de Heer J. weliswaar dat hij in de Tweede Kamer weinig tijd had om uitvoerig te zijn; maar is er veel tijd nodig om een zaak op bijbelse gronden te veroordelen wanneer de bijbel op een bepaald punt volkomen duidelijk is? Men kan dan de bijbel zelf laten spreken. Is het buiten de christelijke orde wanneer ik om één of meer teksten vraag waarin een gebod of verbod wordt uitgesproken? De schrijver van de aan de redactie gezonden brief schijnt dat te menen, want ik lees onder andere: „De Heer Pel wil blijkbaar „bewijsteksten”. Er is echter ook nog zo iets als het verstaan van de Schriften, en dat is anders dan het leven bij bewijsteksten, wat ook de Jehovage-tuigen doen.” Verstaan van de Schriften. Dat is inderdaad belangrijk, maar men moet dan bijzonder goed oppassen om niet subjectief te worden. Ik meen dat het nog altijd belangrijk is wanneer er een duidelijke tekst is waarop men zich kan beroepen. Ontbreekt deze, dan wordt een zaak allicht disputabel. En zo is mogelijk, wat we in de Tweede Kamer zagen gebeuren, dat zij die ook de bijbel willen aanvaarden als gids voor hun leven, tegenover de Heer J. volhouden dat Gods Woord hun de vrijheid laat met de doden op een andere wijze te handelen dan bij begraven geschiedt, al zullen ze toegeven dat begraven in het leven van het volk Israëls wel de bestaande zede was. Maar nogmaals moge opgemerkt worden, dat het wel opvallend is dat we in de wetten van Mozes, waarin het leven van de Israëlieten op velerlei wijze geregeld wordt, geen voorschrift vinden voor de lijkbezorging.

Bovengenoemde correspondent brengt ook ter sprake „de wens van Jozef om na 400 jaar nog eens overbegraven te worden in het land waar ook zijn vaders begraven lagen”. Maar: waarom vroeg Jozef dat? Was dat een natuurlijke, menselijke wens, of was die wens geestelijk gefundeerd? Zijn er niet nog kort geleden in ons land enkele slachtoffers uit de laatste wereldoorlog overbegraven? We kunnen de motieven daarvoor best begrijpen, maar dat deze in de lijn liggen van wat onze correspondent bedoelt, is zeer te betwijfelen.

Nog één zin uit bovengenoemde brief: „Maar als zelfs 1 Cor. 15 niet ter sprake komt, dan vind ik het toch maar dunnetjes”. Ik hoop op dit hoofdstuk straks terug te komen, maar wil vooraf de Heer J. volgen in zijn rede in de Tweede Kamer.

Het sterkste argument voor het begraven als de enige geoorloofde wijze van lijkbezorging ontleent de Heer J. aan wat hij noemt het bijbelse klimaat. We lezen dat de aartsvaders en vele anderen zijn begraven, en ook de Here Jezus. Het begraven was dus de gebruikelijke manier van lijkbezorgen, het was de oudtestamentische en ook de nieuwtestamentische zede, en als zodanig een onderdeel van het bijbelse klimaat. Maar is het begraven een meer essentieel onderdeel van het bijbels klimaat, meer maatgevend, meer normatief dan andere zeden en gebruiken? Wanneer er hoog bezoek kwam, slachtte men het gemeste kalf. Bij rouw en droefheid omgordde men zich met een zak en strooide as op zijn hoofd. Bij een vriendelijke ontvangst van gasten behoorde o.a. het wassen van hun voeten. Deze zeden en gebruiken behoren evengoed tot het bijbels klimaat als het begraven. Het enige verschil is dat zij niet per overlevering tot in onze tijd en in onze samenleving in stand gebleven zijn, maar door andere zeden en gewoonten zijn verdrongen, waarvan men niet kan zeggen dat zij op lager niveau liggen. Onze gewoonten zijn, theoretisch althans, even goed of even kwaad als die welke in het O.T. zijn beschreven. Van begraven en crematie geldt naar mijn mening hetzelfde. In geen van beide is sprake van enige heerlijkheid of glorie. De dood is de bezoldiging der zonde. En wat daarna volgt, hetzij het prijsgeven aan de aarde of aan het vuur, is terecht genoemd de laatste trap in de staat der vernedering. Dit geldt zowel voor den gelovige als voor den ongelovige; maar wel is er een hemelsbreed verschil in de toekomstverwachting waarmee deze beide de laatste fase der vernedering tegemoet gaan. De gelovige weet dat dan voor hem een nieuwe dageraad zal opgaan.

De Heer J. noemt het begraven een bijbelse traditie; Ds. Abma spreekt zelfs van een heilige traditie. Maar een traditie ontleent haar be-

staansrecht niet daaraan, dat zij eeuwen heeft verduurd en dus een inzetting der ouden genoemd kan worden. Pas wanneer we weten dat zij door God gewild is, of wanneer zij haar meer-waarde in de practijk bewezen heeft, heeft het zin een traditie te handhaven.

De Heer J. trekt uit de door hem gebruikte term „bijbels klimaat” vèrgaande conclusies, en wil er zelfs wettelijke consequenties aan verbinden. Hij gaat daarin n.m.m. verder dan verantwoord is.

Onze leefwijze moeten we mede door Gods Woord laten bepalen. Maar binnen het raam van dat Woord zijn verschillende zeden en gewoonten mogelijk, die in de loop van de tijd kunnen wisselen, en mede afhankelijk zijn van het werelddeel waar men woont, de graad van ontwikkeling, en andere factoren. We mogen ons bewegen binnen de ruimte die God ons laat.

De keerzijde van het rechte gebruik van de vrijheid is de losbandigheid, waarvan het gevaar ons, vooral in deze tijd, veel erger bedreigt, en waarover veel te zeggen zou zijn. Maar daar gaat het in dit artikel, bij dit onderwerp, niet over.

Uit de opmerking die genoemde briefschrijver maakt over 1 Cor. 15, valt op te maken dat hij meent dat hetgeen daar staat, ons noopt het begraven van onze doden te houden voor de wijze van lijkbezorging, die we hebben toe te passen, en geen andere.

Maar wat Paulus ons in dat hoofdstuk op het hart wil binden gaat in het geheel niet over begraven, maar over de opstanding uit de doden. De dood, zegt Paulus, heerst over ons, maar is niet het laatste; na de dood volgt het nieuwe leven. Daarover handelt heel dit lange hoofdstuk.

In zijn betoog daarover vlecht de apostel in de verzen 36, 37 en 38 een beeld in, het beeld van de tarwekorrel, die in de aarde wordt geworpen, die daar sterft, en daaruit weer levend, als een nieuwe plant te voorschijn komt. Dit is voor velen een geliefd beeld, dat hen aanspreekt. Zie, zo gaat ons lichaam in de aarde, en daaruit rijst het nieuwe leven ten laatste op.

Het beeld dat Paulus hier gebruikt, kan gemakkelijk aanleiding geven tot misverstand. Paulus zegt: „Wat gij zelf zaait, wordt niet levend of het moet gestorven zijn”. Hij gaat dus van de veronderstelling uit dat de gezaaide korrel in de aarde sterft, en dat er daarna nieuw leven uit ontspruit. Paulus heeft inderdaad gemeend dat dit een biologische waarheid was. Maar dat is het niet, zoals we weten. De gezaaide korrel sterft niet, maar de daarin aanwezige levenskiem blijft in stand en groeit onder gunstige omstandigheden weer uit tot een nieuwe plant. Met het dode lichaam van de mens echter gaat 't totaal anders. Daarvan blijft inderdaad niet anders over dan dode materie. Stof zijt ge, en tot stof zult ge wederkeren. Dat geldt ten volle voor het lichaam van de mens. Uit het stof van dat totaal vergane lichaam zal niet een als het ware nieuw lichaam van de gestorvene opbloeien. Er is in het lijk niet een levenskiem aanwezig, die zich zal ontwikkelen tot een nieuw lichaam. Een geestelijk lichaam zal herrijzen. Paulus bedoelt m.i. te zeggen: maak u niet ongerust; uw lichaam is wel geheel onderworpen aan de dood; maar voor God bestaat ge voort; Hij kent u en blijft u kennen, en zal op Zijn tijd en Zijn wijze voor u zorgen. Hoe dit zijn zal, is voor ons verborgen; maar we geloven het omdat het in Gods Woord staat. Het is een zaak van geloof; zonder meer.

We mogen niet menen dat het beeld van het begraven lichaam en de gezaaide korrel geheel opgaat. Paulus laat deze vergelijking dan ook spoedig los en komt terug op het wonder van de opstanding uit de doden. Hij gaat spreken over een verderfelijc en een onverderfelijc lichaam; een natuurlijk en een geestelijk lichaam. Wat het eerste is weten we maar al te goed; vol zwakheden en gebreken. Wat we bij het tweede moeten denken, is moeilijk; het is onvoorstelbaar. En we moeten de neiging om daarover te gaan speculeren of fantaseren, maar onderdrukken, en ons troosten met de gedachte dat het eens zal worden ontraadseld, onthuld.

Omdat we, naar mijn mening, van het z.g. stoffelijk overschot generlei verwachting mogen koesteren, is het betrekkelijc bijkomstig wat er gebeurt met het lichaam van een gestorvene. Men moet deze woorden niet verkeerd verstaan of uitleggen. Zowel jegens de overledene, als jegens hen die bedroefd zijn omdat ze iemand die ze liefhadden, hebben verloren, zijn we verplicht met liefde, zorg en eerbied te werk te gaan. Het is voor de nabestaanden pijnlijc wanneer er met

het lichaam van hem of haar die hun door de dood is ontnomen, niet zorgvuldig wordt omgegaan. In de vorm van een kostbare kist, en allerlei pracht en praal geven ze gaarne een laatste uiting aan hun liefde, hun eerbetoen, hun gevoel van smart. Het zij zo; maar het ter aarde bestellen mag niet plaats vinden met de bijkomende gedachte dat we a.h.w. een levenskiem zaaien voor een lichaam dat daaruit ten laatste zal verrijzen.

Een vreedig kerkhof is in vele gevallen de mooiste plek van een stad of dorp, waarvan een diepe indruk en grote bekoring uitgaat. Herinneringen komen boven aan hen die we het meest hebben liefgehad. En toch — deze plek spreekt slechts van dood en ondergang. Het geloof aan de wederopstanding wordt ons niet door de aarde gepredikt, maar moeten we ontleen aan Gods Woord alleen.

De doden zullen herrijzen, herleven. Dat zal plaats vinden onafhankelijk van de wijze waarop ze gestorven zijn, of wat er met hun dode lichaam is geschied. Of ze een nette begrafenis hebben gehad of in de oceaan zijn verdrongen; of ze misschien door een krokodil zijn verslonden, of zijn gecremeerd, het doet er niet toe: Gods Woord zegt dat allen zullen herleven.

Ik meen dus dat de Heer J. in zijn betoog ter verdediging van het begraven al te spoedig de toevlucht neemt tot een onvoldoende toegelichte term: bijbels klimaat. Ik geloof wel dat deze uitdrukking recht van bestaan heeft, maar ze heeft een andere inhoud nodig dan de Heer J. er aan geeft.

Ten slotte nog iets over de vergadering van de Tweede Kamer, waarin minister Smallegen het commissierapport aan de orde stelde om de mening van de Kamerleden over de crematie te leren kennen. De Heer J. legde zijn beschouwing over deze materie ten grondslag aan het standpunt dat hij innam ten aanzien van de motie Scheps, en stemde dus tegen. De bedoeling van deze motie was dus, zoals we zagen, dat er voor de tweërlei wijze van lijkbezorging geen wettelijc onderscheid meer zou bestaan; vrijheid voor het ene zowel als voor het andere. Met de Heer J. stemden twee andere leden van een christelijc partij tegen de motie, die van de Staatkundig Gereformeerde partij; bovendien 2 leden van de Boerenpartij. Deze laatste hadden van hun stem geen motivering gegeven.

Verder is de behandeling van deze zaak niet gekomen. Het is niet onwaarschijnlijk dat de minister, indien hij zijn ambtsperiode op de normale manier had kunnen beëindigen, met een wettelijc regeling zou zijn gekomen in de geest van de motie-Scheps. Maar voorlopig is de zaak op de lange baan.

P. Pel

BOEKBESPREKING

Ds. G. van Rongen, Zijn vast verbond, studie over de bijbelse verbonden in het licht van buiten-bijbelse verbondsteksten.

Oosterbaan en Le Cointre N.V. Goes. Prijs gebonden f 6.50.

Op 13 januari 1902 hield Friedrich Delitzsch in de academie voor zangkunst te Berlijn, in tegenwoordigheid van Z.M. de Keizer van Duitsland tevens koning van Pruisen (de Wilhelm II van de eerste wereldoorlog) zijn nog al geruchtmakende eerste voordracht over „Babel und Bibel”, welke voordracht op hoog verzoek de 1ste februari van datzelfde jaar in het koninklijke slot te Berlijn werd herhaald. Deze Friedrich Delitzsch, leermeester van mijn hooggeschatte hoogleraar in de Semietische talen aan de Vrije Universiteit, Prof. Dr. C. van Gelderen — deze promoveerde in 1902 tot doctor in de letteren aan de universiteit van Leipzig — moet niet verward worden met zijn vader Franz Delitzsch, de man van de m.i. nog steeds waardevolle commentaar op het Oude Testament van Keil en Delitzsch.

Wilhelm II had een levendige belangstelling voor oudheidkundig onderzoek. Toen hij later in ballingschap op Huize Doorn woonde werden daar van tijd tot tijd samenkomsten gehouden, die gewijd waren aan oudheidkundige besprekingen. Prof. Dr. F. M. Th. de Liagre Böhl, de eerste Nederlandse voluit-Assyrioloog, was daar geregeld te gast. De (toen ex-) keizer hield zelf ook wel eens een voordracht.

De voordracht over Babel en Bijbel deed nogal wat stof opwaaien, omdat deze tendenz erin lag, dat wat in het Oude Testament staat niet origineel is, maar dat Israël heel veel ont-

leend had aan de wijsheid der Babyloniërs.

Ongeveer in het midden van de vorige eeuw slaagde men erin het spijkerschrift te ontcijferen, het schrift van o.a. de Babyloniërs en de Assyriërs.

Men vond een dusgenaamd Babylonisch scheppingsverhaal en een Babylonisch zondverhaal en nog veel meer. En al was dan de inhoud omgebogen in Israëlitische geest, men verdedigde toch dat Israël deze verhalen had overgenomen van de Babyloniërs, met het gevolg dat de inhoud van het Oude Testament als openbaring van de enige God op losse schroeven kwam te staan. In deze lijn ging ook de voordracht van Delitzsch. Deze voordracht bracht niet zoveel nieuws aan feiten, maar zij zette het Oude Testament op suggestieve wijze in Babylonisch licht.

Niet zo erg veel later, om precies te zijn op 12 januari 1903, hield Delitzsch een tweede voordracht „Babel und Bibel”, weer in de academie voor zangkunst te Berlijn en weer in tegenwoordigheid van de keizer terwijl ook de keizerin aanwezig was. In het „Woord vooraf” haalt Delitzsch Jesaja 63 : 1-6 aan en hij kwalificeert dit profetische stuk als een uiting van haat tegen de rondom Israël wonende volkeren. En dat moet dan, zo roept hij uit, het ethisch profetisme van Israël representeren! En dergelijc uitbarstingen van haat, zo vervolgt hij, moeten ook ons, westerse, christelijc volkeren tot stichting en opbouw dienen! Wij kennen, zo gaat hij voort, aan die oud-Israëlitische orakels een openbaringskarakter toe, dat noch in het licht van de wetenschap, noch in dat van de religie en de ethiek kan standhouden. „Hoe verder, zo lees ik vervolgens, ik mij verdiep in de geest van de oudtestamentische profetische geschriften, des te banger wordt het mij bij Jahve, die de volkeren met het onverzadiglijc zwaard van zijn toorn afslacht, die maar één lievelingskind heeft en daarentegen alle andere natiën aan de nacht, de schande, de ondergang prijsgeeft, die reeds tot Abraham sprak: Ik zal zegenen die u zegenen en vervloeken die u verwensen — ik neem mijn toevlucht tot Hem die in leven en sterven geleerd (onderricht) heeft: zegent hen die u vloeken”....

In deze geest is Delitzsch steeds verder gegaan en in het begin der twintiger jaren liet hij een boek verschijnen onder de titel: Die grosse Täuschung, de grote misleiding, waarin hij afrekende met het Oude Testament en met de God van het Oude Testament. Deze bij verschillende Duitse mannen van wetenschap aanwezige geest, die ook in populaire vorm zich uitte, heeft ongetwijfeld een bijdrage geleverd tot het later in Duitsland zo sterk optredende anti-semitisme, de Jodenhaat.

Van verschillende kanten kreeg Delitzsch op zijn Babel-und-Bibelvoordrachten kritiek. Aan de Vrije Universiteit, waar toen geen deskundig Oudtestamenticus, laat staan een Semitist, aanwezig was, gordde prof. dr. H. H. Kuyper, hoogleraar N.B. in kerkgeschiedenis en kerkrecht, zich aan om Delitzsch te bestrijden. Mijn exemplaar van Babel und Bibel I is afkomstig uit de bibliotheek van H. H. Kuyper. Op 20 oktober 1903 hield Kuyper een rede bij de overdracht van het rectoraat, getiteld „Evolutie of Revelatie”. Pas in september 1904 deed Van Gelderen, die na zijn studiën te Kampen, gestimuleerd door M. Noordzij — deze had oog voor de betekenis van hetgeen door de opgravingen in het nabije Oosten tevoorschijn gekomen was — en geholpen door H. Bavinck met z'n vele relaties, in Duitsland was gaan studeren, zijn intrede in de kring van de docenten der V.U., eerst als lector en een half jaar later als hoogleraar. Ik denk nog altijd met diepe vreugde terug aan de colleges van Van Gelderen en aan het meer persoonlijk contact dat ik later met hem kreeg. We hebben op zijn studeerkamer wel samen zitten zwoegen om een spijkerschrifttekst onder de knie te krijgen.

Er was in het laatste kwart van de vorige eeuw en in het eerste kwart van deze eeuw een sterke stroming in de oudtestamentische wetenschap, die Israël afhankelijk achtte van Babel. Er is echter wel een kentering gekomen. Het eigen-aardige van Israëls godsdienst wordt sinds de twintiger jaren hoe langer hoe meer erkend, ook door geleerden die toch niet de Bijbel (het Oude Testament) erkennen als Woord van God, bevattende de woorden van het eeuwige leven.

Aan dit alles, wat ik nu geschreven heb, moest ik denken bij het lezen van het boek van Ds. Van Rongen over Gods verbond(en). Er is na de tijd van Friedrich Delitzsch — die zich overigens wat betreft het Assyrisch en het Babyloni-

nisch, twee vertakkingen van het Akkadisch, bijzonder verdienstelijk heeft gemaakt — nog veel meer tevoorschijn gekomen uit de bodem van het nabije Oosten. Ds. Van Rongen heeft nu studie gemaakt van allerlei verbonden, verdragen, die tot ons gekomen zijn en hij vergelijkt deze verdragen met het verbond (de verbonden) dat (die) God gesloten heeft met Abraham, Israël, David, waarbij overeenkomsten maar ook verschillen aan het licht treden. Op de verschillen komt het in zulke gevallen vooral aan. Wanneer twee dingen veel op elkaar lijken moet men juist vooral aandacht besteden aan de verschillen om het eigen-aardige te ontdekken.

Verscheidende geleerden hebben de laatste jaren aandacht besteed aan de betekenis van het verbond Gods (de verbonden Gods) waarvan het Oude Testament spreekt en hebben verdragen, die gesloten werden door de grote koningen (van Assyrië of Babylon of het rijk der Hethieten), als vergelijkingsmateriaal aangetrokken. Ds. Van Rongen deelt in dit boek de resultaten van de studiën der Assyriologen, Hethietologen, Oudtestamentici en archaeologen mede. Er zijn wat de inkleding aangaat overeenkomsten en parallellen aan te wijzen tussen de oude verdragsteksten en de verbonden Gods. Ds. Van Rongen doet echter telkens het uniek karakter van deze laatste uitkomen.

Ik mag wel even de vinger leggen bij een foutje. Op blz. 67 zegt de auteur dat in de Akkadische (Assyrische) diplomatieke taal een verbond, verdrag als waarover het gaat (een verdrag met een vazal) aangeduid wordt met het woord adê, meervoud adû. Dit is taalkundig niet helemaal juist. Adê is een meervoudsvorm, adû is enkelvoud, maar in de oudere taal is de enkelvoudsvorm adum en de meervoudsvorm adû; in de jongere taal is adû enkelvoud, adê meervoud. Volgens het grote Assyrische woordenboek, dat bezig is aan de overkant van de oceaan te verschijnen komt het woord alleen in het meervoud voor, hetzij dan in de vorm adû (ouder) hetzij in de vorm adê (jonger). Het reeds uit 1896 daterende Assyrische handwoordenboek van Friedrich Delitzsch spreekt niet van een alleen in het meervoud voorkomen. Wèl zegt hij dat het woord **in een bepaalde betekenis** slechts in het meervoud gebruikelijk schijnt te zijn geweest: bepalingen, overeenkomsten die men met een ander maakt = verdrag. Het handwoordenboek van Von Soden, dat bezig is in afleveringen te verschijnen, vermeldt de meervoudsvorm adû, geeft echter in allerlei voorbeelden uit teksten telkens ook adê, zonder te zeggen dat het woord alleen in het meervoud voorkomt.

En wat de betekenis betreft: Ds. Van Rongen volgt enkele geleerden die verband menen te zien tussen dit woord en het Hebreeuwse woord edut, getuigenis, dat vaak naast verbond, wet etc. voorkomt. Het is evenwel nog de vraag of zulk een verband bestaat. Hoe interessant dit punt ook moge zijn voor de taalman, ik zal er hier nu verder maar over zwijgen. Iets anders lijkt me op deze plaats van meer gewicht, nl. de vraag: leren we nu door deze dingen het verbond Gods zoveel beter kennen? Wisten we al niet uit de Bijbel zélf dat in het verbond Gods de twee partijen niet op één lijn staan en nog zoveel meer? Het is ongetwijfeld waar dat van buiten de Bijbel licht valt op hetgeen de Bijbel zegt, al zou het alleen maar zijn met betrekking tot de betekenis van allerlei woorden. Inderdaad, het Woord Gods is gekomen in een bepaalde taalkring, in een bepaalde cultuurkring, in een bepaalde historische tijd. En deze dingen verdienen ruimschoots overdenking. Er is naar het mij voorkomt van orthodoxe zijde wel eens te weinig aandacht aan besteed, hetgeen ten dele wel verklaarbaar is: men moest zich immers verzetten tegen de geest van Schriftcritiek. Maar toch: leren we nu uit de vergelijking met Assyrische en Hethietische verdragsteksten iets wezenlijk nieuws over het verbond (de verbonden) Gods? Een dieper ingaan op de áchter deze zaken liggende vragen: hoe moeten we als Schriftgelovigen de treffende overeenkomsten tussen de wet van Mozes en andere wetten uit de oude tijd, tussen de Bijbelse en andere spreuken etc. vatten? wordt m.i. hoe langer hoe meer dringend. Ds. C. Vonk spreekt van „de grote annexatie”.

Nog een interessante notitie: Ds. Van Rongen vermeldt dat van de oude verdragen tussen vorst en vazal een afschrift werd gedeponneerd in het heiligdom en hij zegt dat het zo ook ging met de wet des Heeren: er werden twee „tafelen” gelegd in de ark des verbonds. In dit geval kwamen dan het origineel én het afschrift op dezelfde plaats, omdat de oppervorst tegelijk de

God was van de vazal (zie blz. 93). Ds. Van Rongen is dus de gedachte toegedaan dat de twee tafelen niet elk een deel van de tien geboden hebben bevat maar dat op beide het geheel geschreven stond, een gedachte die onder ons ook door anderen (b.v. Ds. C. Vonk) wordt voorgestaan. Is dit afwijking van de belijdenis (de Heid. Catechismus), die toch zegt dat de eerste tafel leert hoe we ons jegens God zullen houden en de andere wat we aan onze naaste schuldig zijn? Over deze zaak is onder ons al eens een woord gevallen. Ik geloof niet dat we in zo'n geval mogen spreken van afwijking van de belijdenis. De binding aan de belijdenis is door onze vaders nooit in die trant bedoeld geweest. Laten Ds. Van Rongen en Ds. Vonk rustig hun gang gaan.

Al met al: we hebben hier een boek dat ongetwijfeld interessant is voor wie belangstelling heeft voor oude geschiedenis, dat ook concreet doet zien hoe het Woord Gods in concrete historische en culturele situaties tot Israël kwam, maar ook een boek dat vraagt om méér.

L.

B. J.

INGEZONDEN

Hulpverlening Soemba

Wij ontvingen brieven, die gedateerd zijn op 1 en 15 november jl., met het bericht dat allé zeven zendingen, die tot nu toe naar Soemba verscheept werden, aldaar ook zijn aangekomen. Dat zijn dus 147 kisten of balen, met een totaalgewicht van meer dan 10.000 kg. Vooral de laatste verscheeping is bijzonder vlug overgekomen: verzonden op 13 september jl. en gelost in Waingapu op Soemba op 11 november. Binnen twee maanden dus!

De broeders op Soemba zijn zeer dankbaar! Hier volgt wat ds. Djami schrijft: "Zowel de voorgangers als de gemeentelieden hebben alles wat u gedaan heeft als een verkwikking ervaren. We worden overstelpt met de zegeningen des Heren door de bemoeiingen van de broeders en zusters, die onze noodlijdende kerken willen helpen."

Vroeger werd steeds gesproken over de kerken van Oost-Soemba, maar uit bovengenoemde brief blijkt dat deze naam niet geheel meer klopt, want ds. Djami had zo juist een visitatiereis naar West-Soemba gemaakt en wel naar de gemeente van Tana Righu. Een naam, die nog nooit in het nieuws geweest is. In zijn brief schrijft hij hierover: „De broeders en zusters van Tana Righu (West Soemba) zenden hun heilgroet aan al degenen, die zich beijveren om ons te helpen met kleding, enz., uit liefde tot de Here en tot hun naaste."

De brieven zijn beschamend. Leest u maar! "Wat betreft de hulpverlening met geld, kisten met kleding, melk, enz., wij worden daarmee als door een banjir overspoeld. Het is waarlijk een leniging van onze nood en daarin zij de naam des Heren geprezen, Die ons overvloedig helpt."

Terwijl ondergetekende dit schreef heeft hij een klein rekensommetje gemaakt: 10.000 kg bruto, verdeeld over 3500 gemeentelieden, groot en klein. Dat betekent nog geen 3 kg per hoofd. Of anders gezegd: Misschien genoeg om veertien dagen van te leven of een enkel kledingstuk om aan te trekken.

Bescheiden wordt dan ook door de broeders opgemerkt: „Als de broeders in Nederland nog door willen gaan met hulpverlening mag ik dan enkele dingen noemen waaraan wij behoefte hebben: klamboes (dat zijn: muskietennetten), regenjassen, dekens, lappen stof voor broeken en jakken voor de goeroes en hun njarah's (dat zijn de voorgangers en hun vrouwen), met hun kinderen, keukengerel: borden en dergelijke."

Wat is het antwoord van de broeders en zusters in Nederland?

Ik weet uw antwoord. Ik zal u vertellen van een betrekkelijk kleine gemeente. (Minder dan 200 zielen!) Deze gemeenschap heeft door het bezielende voorbeeld van één hunner, in drie weken tijds, meer dan duizend gulden (f 1.092,48) bijeengebracht en een afgeladen auto vol prachtige kleren, babygoed en babyvoeding en zwachtels en medicijnen. (In totaal 482 stuks kleding!)

Moet ik hieraan iets toevoegen?

Het gironummer is nog steeds: 826134. Het adres staat hieronder.

Ik las vandaag een schrijnend, modern gedicht. Ik zal er drie regels, enigszins gewijzigd, van overschrijven:

"Ik was koud, ik was naakt, Was jij er toen?
Ik geloof! M'n kleur, m'n naam? Wat
doen die ertoe!

Was je er toen?

Of, als deze regels u niet toespreken, wil ik het nog anders onder woorden brengen: "En laten wij op elkander acht geven om elkaar aan te vuren tot liefde en goede werken." (Hebr. 10 : 24)

Namens het comité Kerkelijke
samenwerking Soemba-Enschede,
K. Raimond.

Voermanstraat 18, Enschede.
Tel. 0 5420 - 10298 - Giro 826134

PERSSCHOUW

De dissertatie van dr. J. Douma

In ons artikel over de promotie van dr. Douma spraken we de verwachting uit dat de voortreffelijke studie welke hij in zijn dissertatie schonk ongetwijfeld ook de aandacht van velen buiten onze kring zou trekken.

Die verwachting werd al gauw verwerkelijkt want op dezelfde dag waarop dr. Douma promoveerde verscheen reeds van de hand van Herman Ridderbos een artikel over Douma's proefschrift dat we graag ook in onze kring bekendheid geven.

Onder het opschrift: Belangrijke dissertatie, schreef prof. Ridderbos het volgende:

Dezer dagen is verschenen de dissertatie van de vrijgemaak-gereformeerd predikant J. Douma, die hij op 25 november zal verdedigen aan de vrijgemaakte Hogeschool te Kampen. De lezing van dit omvangrijke proefschrift (bijna 400 pagina's) heeft mij ervan overtuigd, dat dit boek ook buiten de kring van de vrijgemaakte kerken belangstelling en waardering verdient, zowel vanwege het belangrijke onderwerp, als vanwege de bijzonder heldere en terzake kundige wijze waarop de schrijver het behandelt. De dissertatie draagt als titel Algemene Genade, in de ondertitel nader beperkt en omschreven als uiteenzetting, vergelijking en beoordeling van de opvatting van A. Kuyper, K. Schilder en Joh. Calvijn over 'algemene genade'.

Het boek is ook daarom aantrekkelijk en waard uitvoerig gelezen te worden, omdat het kennelijk niet bedoeld is bepaalde „vrijgemaakte" theologische posities tegenover andere te handhaven, maar juist om het bekende (afwijzende) standpunt van wijlen prof. Schilder inzake de algemene genade mede in de kritiek te betrekken. Wie weet met welk een volharding Schilder de gedachte van de algemene genade heeft bestreden, zodat men deze bestrijding wel een van de meest kenmerkende Schilderiaanse theologoumena kan noemen, moet het in de leiding van „Schilders" hogeschool eren, dat zij niet geschroomd heeft deze dissertatie toe te laten. Dit is een bewijs van wetenschappelijke objectiviteit, die onbewimpelde waardering verdient. Omgekeerd heeft de promovendus, die aan de Universiteit van Amsterdam onder leiding van prof. Van Niftrik zijn doctoraal examen aflegde, er prijs op gesteld zijn dissertatie aan de vrijgemaakte Hogeschool te verdedigen. Ik wilde, zo schrijft hij, „een studie, waarin een kritische confrontatie met de opvattingen (ook) van K. Schilder niet kon ontbreken, liever verdedigen aan de Hogeschool, in welker historie deze theologoumena als gereformeerd dogmaticus zo'n grote plaats heeft ingenomen". En dit dan niet als een soort van uitdaging, maar omdat hij zich, zoals hij ook mededeelt, aan (dat) Kampen geestelijk verbonden blijft weten.

Dit alles heeft daarom een belangrijke betekenis omdat deze dissertatie zonder twijfel een belangrijke en blijvende bijdrage mag genoemd worden voor het zo uiterst gewichtige en tevens zo zeer omstreden thema van de algemene genade. Immers raakt dit stuk de wijze waarop in de herleving van de gereformeerde theologie de verbinding is gezocht tussen Christendom en cultuur, een vraagstuk dat het gereformeerde leven tot in de kern raakt en van beslissende betekenis is voor heel de, ook in onze dagen zo zeer actuele vraag, in welke richting zich dit gereformeerde leven zal ontwikkelen. Heeft Kuyper het met zijn leerstuk van de gemene gratie op een spoor gezet, waardoor het meer en meer „in de wereld" terecht komt en althans in de cultuurvragen ernstig het gevaar (of het voordeel!) loopt van te seculariseren? Heeft Schilder gelijk gehad, toen hij van deze gemene gratie hoe langer hoe minder wilde weten en daartegenover een, in zijn dubbele praedestinatieleer gefundeerde, exclusieve antitheseleer heeft gepredikt? En wie van beiden

was nu in de lijn van Calvijn? Kuyper, die in zijn gemene gratie een verbinding trachtte te leggen tussen Christendom en cultuur of Schilder, die wél deze verbinding wilde behouden, doch dan uit een uitsluitend anti-tetisch motief en met volstreekte loochening van een genade-werk of -invloed in hetgeen niet rechtstreeks uit de wortel van de particuliere genade voortkomt?

De auteur, die ik op de dag waarop dit nummer van ons blad verschijnt op de voorhand (van enkele uren) wel reeds als dr. J. Douma mag betitelen, beschrijft — om op dit soort van vragen een antwoord te geven — eerst Kuypers leer van de gemene gratie (pag. 11-118), daarna (pag. 119-204) die van Schilder, vervolgens die van Calvijn (pag. 205-258), om daarna tot een vergelijking (pag. 259-288) en een beoordeling (pag. 289-356) te komen. Uiteraard is het niet mogelijk in dit blad van deze brede uiteenzetting een enigszins adequaat verslag te geven. Ik moet daarvoor naar het boek zelf verwijzen. Wel kan in het algemeen, tot verlevendiging van de belangstelling voor dit waardevolle boek, gezegd worden, dat met name Kuypers en Schilders denkbeelden over de algemene genade bijzonder helder voor het voetlicht komen. Over Kuypers leer is al geschreven (bijv. door A. A. van Ruler, Th. L. Haitjema, S. J. Ridderbos, G. Th. Rothuizen). Kuypers drie-delig standaardwerk — voor mijn besef een van de meest karakteristieke en diepzinnige van heel zijn oeuvre — is allesbehalve eenvoudig „in kaart te brengen”. Met name geldt dit de verbanden (kruis-verbanden zou men kunnen zeggen), dat hij legt tussen de algemene en de bijzondere genade die haar oorsprong in Christus vindt. De auteur heeft profijt kunnen trekken van het vele voor-werk, dat de genoemde auteurs hebben verricht, om Kuypers gedachten hierover te ordenen en de verbanden doorzichtig te maken. Hij heeft dit ook gedaan en misschien mag men zeggen, dat het, mede dank zij al de moeite, die er in de loop der jaren reeds aan deze analyse van Kuypers leer besteed is, thans mogelijk is de overzichtelijke en voor ieder nu wel verstaanbare samenvatting te geven, die wij in deze dissertatie vinden. Overigens distancieert dr. Douma zich zeer beslist van de interpretaties, die prof. Van Ruler en later prof. Rothuizen van Kuypers gemene gratie-leer hebben gegeven. Van Ruler ziet daarin een soort van compensatie van Kuypers (door Van Ruler als spiritualistisch beoordeelde) leer van de wedergeboorte; terwijl Rothuizen, naar de mening van de auteur, Kuyper al te zeer wil annexeren voor een seclarisatiebegrip, dat men wel bij sommige duitse theologen (als Gogarten en Bonhoeffer) zou vinden, maar dat zich onmogelijk via Kuyper bij ons zou laten introduceren.

Hier staan ongetwijfeld zeer belangrijke zaken op het spel — dezelfde kwestie keert terug bij Douma's beoordeling van prof. Rothuizens inaugurele rede — en een voortgaande discussie over deze problemen acht ik voor een bijbelse positiebepaling van het christelijke leven van bijzonder gewicht. Hetzelfde geldt trouwens van de afwijzing van Rulers interpretatie. Het zou wel eens kunnen zijn, dat de (jonge) promovendus Kuyper hier meer congeniaal benadert dan Van Ruler het (overigens ook in een betrekkelijk vroege periode van zijn loopbaan) gedaan heeft.

Gaat het in de uiteenzetting van Kuypers leer dus niet meer om een onontgonnen terrein, van Schilders leer en bestrijding t.a.v. de algemene genade is bij mijn weten nog nooit een dergelijke leerstellige en historische analyse gegeven, als thans in deze dissertatie geschiedt. En dit is te meer te waarderen, omdat Schilder — anders dan Kuyper — niet terstond met één al-omvattende conceptie gekomen is, maar zich langzamerhand van de gedachte van „de” of „een” algemene genade heeft verwijderd, tot hij er tenslotte een felle bestrijder van geworden is.

Bovendien liggen Schilders uitspraken door de wijze waarop hij werkte zeer verspreid, al heeft hij zich op de bestrijding van Kuypers leer steeds meer geconcentreerd. Voor wie dit alles niet van nabij gevolgd heeft is het zeer boeiend aan de hand van de auteur deze ontwikkeling van Schilder — ook om het karakteristieke proza, waarvan hij zich bediende — te zien, totdat de consequenties daarvan in alle scherpte bloot kwamen te liggen: vanwege de dubbele praedestinatatie van eeuwige verkiezing en eeuwige verwerping blijft er voor een algemene genade geen plaats meer over, maar kan t.a.v. de (door Schilder met nadruk gehandhaafde) verhouding van Christendom en niet-christelijke cultuur alleen nog in de volstreekte tegenstellingen gespro-

ken worden. Hier is het ook, dat de auteur zich zeer beslist tegen Schilders conceptie keert, hoezeer hij zich ten slotte toch een bewonderaar en aanhanger toont van de ernst waarmee Schilder de anti-these heeft gesteld.

Eindelijk Calvijn. Het gedeelte, dat over deze grote kerkvader handelt en dat het beslissende vergelijking materiaal moet opleveren voor de vraag, wie zich nu eigenlijk met het meeste recht op Calvijn kon beroepen — Kuyper of Schilder — is voornamelijk bewerkt uit de Institutie en uit het boek van de Amerikaan Herman Kuiper, Calvin on Common Grace. Of dit aan Calvijn voldoende recht laat wedervaren, moet ik aan de Calvijn-kenners ter beoordeling overlaten.

Duidelijk wordt wel, dat Calvijn, anders dan Schilder wél van algemene genade goedheid enz. wilde weten en deze ook niet buiten de genadige goddelijke gezindheid trachtte te houden. Duidelijk is ook — dit was trouwens niet onbekend — dat deze algemene genade bij Calvijn lang niet zulk een expliciete betekenis krijgt als bij Kuyper.

Volgens dr. Douma kan men bij Calvijn ook niet spreken van de algemene genade als een bepaald en wel te omschrijven theologische leer of kerkelijk leerstuk, maar heeft zij bij Calvijn een veel bescheidener en meer zijdelingse betekenis; krachtens „een” algemene genade beteugelt God het kwade in de wereld, laat Hij Zich ook nog door heidenen kennen, biedt Hij ook aan de verworpenen binnen de kerk het heil aan etc. Maar het grote verschil tussen Kuyper en Calvijn ligt volgens dr. Douma o.m. daarin opgesloten, dat voor Kuyper de algemene genade de veronderstelling is voor heel de natuurlijke en culturele ontwikkeling van wereld en mensheid, óók voorzover zij niet uit het geloof in Christus leeft; terwijl daarentegen voor Calvijn deze algemene genade lang niet zulk een algemene positieve betekenis zou hebben bij de beoordeling van de cultuur. Voor Calvijn, aldus de auteur, is deze genade op het kennen van God gericht (d.w.z. om ieder mens, wie hij moge zijn, niet buiten de kennis van God te stellen, zij het ook dat deze genade niet een zaligmakende betekenis heeft). Voor Kuyper daarentegen zou zij speciaal op culturele ontplooiing zijn gericht. En hiermee hangt z.i. samen, dat de vrucht van deze algemene genade, volgens Kuyper en Calvijn ook verschillend is. Bij Kuyper triomfeert de algemene genade, volgens Calvijn wordt zij bezoedeld en ten onder gehouden. Voor dit diepgaande verschil tussen Kuyper en Calvijn zouden de kuyperiaanse theologen, die zich hier mee bezig gehouden hebben als H. Kuiper, S. J. Ridderbos e.a. geen oog gehad hebben. En daaruit zou dan ook voortkomen, dat er tussen Kuyper en Calvijn een duidelijk verschil is t.o.v. de waardering van het tegenwoordige leven: voor Calvijn was dit laatste een pelgrimstocht naar het hemelse vaderland, waarbij hij tot zeer negatieve uitspraken kwam t.o.v. het aardse leven. Kuyper sprak echter van een „tweeërlei vaderland”, waarin de betekenis en waardering voor het door de gemene gratie voortgestuwde tijdelijke leven niet alleen praktisch, maar ook theologisch een veel sterker accent ontving. Dr. Douma wil zich hier kennelijk dicht bij Calvijn dan bij Kuyper aansluiten. En hier kan hij naar zijn mening ook de band aan Schilder behouden. Want hoezeer deze ook in zijn verwerping van alle gemene genade zich van Calvijn verwijderde en in al wat niet uit het geloof in Christus is alleen maar een voorwerp van reprobation kon zien, in deze laatste en volstreekte negatie stond hij toch dicht bij Calvijn dan Kuyper, die immers juist uit de brede culturele ontplooiing van dit leven eeuwige vrucht verwachtte.

Douma, zo kan men concluderen, is meer Calvinist dan Schilder en in zoverre ook minder anti-Kuyperiaans dan Schilder; maar tegelijk is hij naar zijn mening ook meer Calvinist dan Kuyper en in zoverre meer Schilderiaan dan Kuyperiaan. Hij wil echter geen al te scherpe tegenstellingen maken. Hij eindigt zijn boek met de woorden: „Onze kritiek op Schilder en Kuyper dient binnen de juiste perken te blijven. En dat niet alleen omdat wij slechts één thema uit het omvangrijke oeuvre van beide theologen behandeld hebben. Maar vooral, omdat wij hen in de behandeling van dit thema hebben leren kennen als belijders van de Christus, die kerk en land met het evangelie wilden dienen en dat ook gedaan hebben... Wij behoeven de grote verschillen tussen Calvijn, Kuyper en Schilder waarlijk niet te relativiseren, om hun onderlinge harmonie in de lof op Christus voortdurend op te merken.” Dit irenische slot is kenmerkend voor

heel het boek. Het is ook in de polemiek in vele opzichten een voorbeeld, hoe men recht moet willen laten wedervaren ook aan degenen, die men bestrijdt.

Ik zou hier kunnen eindigen met een gelukwens aan de auteur met het boek, dat hij ons gegeven heeft en dat ik gaarne ter lezing aanbeveel. De vrijgemaakte hogeschool legt er eer mee in. Ik heb intussen behoefte ook enkele kritische opmerkingen te maken. Maar ik bewaar dit, om het artikel niet al te lang te maken, liever voor een volgende keer.

Ik hoop D.V. ook het door prof. R. beloofde tweede artikel onze lezers onder het oog te brengen.

In hetzelfde no. van Gereformeerd Weekblad maakte prof. Berkouwer over Douma's boek ook nog een opmerking. Sprekend over de spraakverwarring in de huidige theologische discussie schreef hij nl. ook:

We hebben ook in eigen kring nog al wat „kwesties” waarover het niet zo gemakkelijk is met elkaar en elkaar volkomen begrijpend te verstaan. Het gesprek schijnt soms bijna uitzichtloos te zijn. Ik denk b.v. aan discussies over de belijdenis der verkiezing (waarover ook in de vrijgemaakte kerken en in de Hervormde Kerk meningsverschillen bestaan) of over het gezag der Heilige Schrift. Daarnaast blijft onder ons actueel (dat gaat niet zo gauw over!) die erfenis van A. Kuyper over de gemene gratie. Al wordt er niet zo veel meer over gediscussieerd als 30 jaar geleden, in allerlei vormen is het probleem actueel gebleven en deze week verraste ons een predikant der vrijgemaakte kerken (ds. J. Douma) met een dissertatie onder de titel „Algemene Genade”. Uiteenzetting, vergelijking en beoordeling van de opvattingen van A. Kuyper, K. Schilder en Joh. Calvijn over „algemene genade” (Uitg. Oosterbaan en le Cointre, Goes 1966) waarop hij 25 november hoopt te promoveren. De dissertatie is 356 pagina's groot en geeft ons weer handen vol werk om wat helderheid te krijgen over wat bedoeld werd met die „gemene gratie” en welke relatie zij heeft tot... ja tot wat niet al? Dat is een intensieve poging tot verheldering en tot het tegengaan van de spraakverwarring, waarin men er niet meer mee bezig is, omdat het te moeilijk is of omdat het „uitgepraat” schijnt te zijn. We wensen ds. Douma in ieder geval een mooie promotie-dag en deze vrucht van zijn detail-analyse (wat komt hier al niet ter sprake: verbond, de genade, de heidenen, de praedestinatatie enz. enz.), dat men er weer mee bezig raakt en er aandacht aan schenkt.

Dit waren opmerkingen van prof. H. Ridderbos en prof. Berkouwer. Ook prof. Rothuizen uitte zich over Douma's boek. Op een vraag van Trouw, gericht tot vijftig „prominenten” welke boeken hun in 1966 het meest hadden getroffen, noemde prof. Rothuizen vóór alles de dissertatie van Douma! En dat terwijl hij er scherp in werd bestreden.

Er is, gelukkig, nog nobele polemiek!
En deze vindt altijd een goede plaats.

Geweigerd verweer

In de Kerkbode van de Geref. Kerk van Noord-Holland stond het volgende te lezen in het verslag van een vergadering van de raad van de Geref. Kerk van Amstelveen.

Eerst dit:

Van de redactie van het Geref. Gezinsblad is een schrijven ontvangen, waaruit blijkt, dat de door de raad met verzoek om opname ingezonden verklaring (zie onder) niet zal worden geplaatst.

En daarna dit:

De door de raad opgestuurde verklaring luidde als volgt: „In uw blad van maandag, 14 november jl. werd door u onder de rubriek „Van Binnenlands Gebeuren” een artikel opgenomen van de hand van uw medewerker, de heer Zijlstra.

Ongetwijfeld zullen de in dat artikel vrijwel zonder enige argumentatie gebruikte kwalificaties in een door duizenden van de leden onzer Gereformeerde Kerken gelezen dagblad geen andere indruk achterlaten, dan dat ds. B. J. F. Schoep te Amstelveen een „dwaalleraar” (vgl. 2 Petrus 2) zou zijn, welke zo spoedig mogelijk uit de kerk van Christus zou dienen te worden verwijderd.

Het is de stellige overtuiging van de raad, dat deze zo gewekte indruk onjuist is en hij wil scherp protesteren tegen deze bejegening van ds. Schoep. De raad acht deze bejegening in strijd met Gods Woord en de belijdenis.

In Zondag 43 H.C. wordt ons immers allen met klem voorgehouden, niemand licht en onverhoord te oordelen of te helpen veroordelen en ook de eer en het goede gerucht van onze naaste — en daaronder valt toch zeker ook de eer van een predikant van onze kerken — naar ons vermogen voor te staan en te bevorderen.

Amstelveen, 30 november 1966.
Namens de raad van de Geref. Kerk te Amstelveen,
w.g. E. J. v. d. Broek, wnd. praeses,
H. W. van Veen, scriba."

Zover is het dus onder ons gekomen dat een verweer tegen een infame beschuldiging niet eens meer mag worden bekend gemaakt!

Ik denk niet dat er één krant in Nederland is — om de waarheid te zeggen — die een dergelijke waardige poging zou weigeren op te nemen.

Helaas hebben we zoiets van het Geref. Gezinsblad reeds eerder beleefd.

KERKNIEUWS

Beroepen: te Voorburg: Drs. D. Deddens te Leeuwarden; te Alblasterdam en Nieuw Lekkerland: Kand. J. C. Post te Leeuwarden.

Aangenomen: naar Nijega-Opeinde: Ds. J. Poutsma te Kornhorn en Marum; naar IJsselmuiden-Grafhorst: Kand. J. Kranenburg te Kampen.

Bedankt: voor Nagele (N.O.P.) en voor Zoute Spui: Ds. S. Braaksma te Souburg-Vlissingen.

Ds. J. Blokland. Op oudejaarsavond 1966 nam Ds. J. Blokland afscheid van de gemeenten te Rotterdam-Feijenoord en Kralingseveer-Krimpen a.d. IJssel. Hij bediende het Woord uit Numeri 6:22-27. Ds. Blokland gaat nu arbeiden inzonderheid onder de varende leden der kerken, daartoe beroepen door de kerk van Rotterdam-Delfshaven.

Rotterdam-Feijenoord. De kerk van Rotterdam-Feijenoord is officieel nog niet opgeheven. Wel hebben de kerkdiensten een einde genomen en is er een samenspreking geweest met de kerkeraden van Rotterdam-Centrum en Rotterdam-Zuid. De opheffing der gemeente zal pas plaats vinden na de a.s. vergadering van de classis.

GELUKWENSEN

De deputaten voor correspondentie met de Hoge Overheid hebben een brief met gelukwensen en heilbede gezonden aan H.M. de Koningin in verband met het huwelijk van H.K.H. Prinses Margriet en de Heer Mr. P. van Vollenhoven.

Aan het bruidspaar zelf werd een soortgelijke brief verzonden.

Kampen. Uit de "Kamper Kerkbode" van 6 januari jl. kipten we het volgende bericht: Aan de broeders en zusters der gemeente, U hebt allen een exemplaar bezorgd gekregen van de rede door br. J. Kamphuis gehouden. De titel luidt: Kerk en Judaïsme.

Met verwondering heeft ondergetekende kennis genomen van de wijze waarop daarin de preek over Gal. 2:11-14 in verband gebracht wordt met de "Open brief" aan de Tehuis-gemeente te Groningen en van de conclusies die uit deze brief getrokken worden.

Met verontwaardiging wijs ik al die consequenties van br. J. Kamphuis af. Hetgeen mij en anderen in de mond gelegd wordt is noch bedoeld, noch gezegd.

J. O. Mulder

Zeist. De kerkeraad van de Gereformeerde kerk te Zeist, die in samenspreking met de Gereformeerde kerk (syn.) kwam tot een gezamenlijke verklaring, richtte zich thans weer tot de syn. kerkeraad, nu met het volgende schrijven:

"Onze Raad heeft zich bezonnen over de vraag: hoe het nu verder zou moeten met de samenspreking, nadat de gemeenschappelijke "Verklaring" in aanvaard en gepubliceerd.

U hebt met ons verklaard te willen komen tot kerkelijke eenheid in onderwerping aan het enig-gezaghebbend Woord van de Koning der Kerk en in gebondenheid aan de daarop gegronde belijdenis in de Drie Formulieren van Enigheid".

En bij ons leefde aanvankelijk de hoop, gezien deze verklaring, dat in verder te houden besprekingen duidelijk zou worden, dat u metterdaad met ons de schriftuurlijke weg in belijdenis en kerkregering zoudt willen gaan, om zo met Christus mee zijn Kerk te vergaderen en te instituëren, anti-hiërarchisch, anti-modernistisch-oecumenistisch, trouw getuigend en handelend naar de eens bezworen belijdenis.

Maar wij hebben achteraf tot onze grote droefheid moeten constateren, dat u, terwijl u met ons sprak over de mogelijkheden om te komen tot rechte eenheid naar het Woord des HEEREN, tegelijk bezig was u te begeven op een weg, die niet naar dat Woord is.

U hebt u thans verbonden aan een "Gemeenschap van kerken", die allerlei activiteiten wil gaan ontplooiën en stimuleren, maar zulks niet uitdrukkelijk naar de normen van het Woord Gods. Immers: dat Woord wordt in heel het stuk dat u hebt ondertekend zelfs niet genoemd. De samenwerking in deze Gemeenschap is niet meer vrijblijvend, zoals luide is verkondigd. Maar men staat intussen wel vrijblijvend tegenover het verlossende evangelie van de Heere Jezus Christus, want ieder der deelnemende "kerken", ook der vrijzinnige gemeenschappen, mag ervan maken wat zij wil. Hier is geen gemeenschappelijk belijden en dus kan men geen gemeenschappelijke weg gaan, tenzij men allen-vrijzinnig gaat worden, d.i. niet gebonden aan het enig-gezaghebbende Woord van de Koning der Kerk.

Wij hebben ons tegenover de Raad van deze "Gemeenschap van kerken" en daarin ook tegenover u verantwoord, waarom wij aan deze opzet niet mee kunnen en mogen doen. Wij doen u ter kennisneming een afschrift van onze brief aan die Raad toekomen.

Wij zijn ons ervan bewust, dat velen (en misschien ook u) ons nu te meer zullen plaatsen in de hoek van de "spelbrekers". Maar wij willen liever om het rechte belijden van de Naam en het Woord van onze Heiland en Heer die smaadheid dragen, dan de weg der zaligheid voor ons en onze kinderen volkomen in de mist te zien verdwijnen. Wij weten intussen wie een vriend der wereld (ook van een religieuze wereld, die het evangelie der volkomen zaligheid verkracht of veracht) wil zijn, wordt metterdaad een vijand van God (Jac. 4:4) — en daar moge hij in zijn genade ons voor blijven bewaren. Liever met het evangelie van Immanuël in het isolement dan met verlies van dat evangelie in de wijde "ruimten" van de wereld (1 Joh. 2:16, 17).

Wij kunnen u op deze uw weg niet volgen en u maakt het ons door uw gaan op deze weg onmogelijk nu de samenspreking voort te zetten.

Wij kunnen alleen maar allen, die de Kerk op het fundament van apostelen en profeten, waarvan Christus Jezus Zelf de hoeksteen is (Ef. 2:20) begeren te bouwen, oproepen: werkt en worstelt met ons mee om dat te dóén in waarachtige geloofsgehoorzaamheid aan het levende en betrouwbare Woord van God. Doet dat in vertrouwen op — en in liefde tot Hem, die Zich zijn gemeente door zijn Geest en Woord, in enigheid van het ware geloof, vergadert, beschermt en onderhoudt (Heid. Cat. Zondag 21), en die Zich zo, ook door deze tijden van alles vervlakkend oecumenisme en het evangelie verkrachtend humanisme heen, voorthaast naar de afbouw van zijn éne Wereldkerk.

Het gaat om het eeuwig heil van u en uw kinderen. En bovenal om de eer van de levende God!

De verantwoordelijkheid van ieder, die zegt te geloven in de Christus der Schriften, is onontkoombaar."

ADRESSEN

Dr. B. Jongeling, Carel Hieronymuslaan 54, Leek; **Ds. B. Wesseling,** Rotterdam-Charlois, tel. (010) 292224; **Amstelveen:** scriba: J. J. Oostenbrink, Dr. Eykmanstraat 26, Amstelveen, tel. (02964) 13273; **Appingedam:** scriba:

Redactieleden:

Dr. J. BOSCH, P. GROEN, Prof. Dr. H. J. JAGER, Prof. C. VEENHOF, Ds. G. VISEE

Adres van de Redactie:

H. J. Jager, Jan v. Arkelstraat 7, Kampen

Geref. Persvereniging „Opbouw“:

adres secretaris en penningmeester: Van Lynden van Sandenburglaan 16, Utrecht. Telef. 030-711450. Giro 448367.

Administratie abonnementen:

Drukkerij Steenberg, Slotlaan 220, Zeist. Telef. 03404-12452

Abonnementprijs

f 12.— per jaar (bij vooruitbetaling)
Zeist. Giro 233117.

Advertentieprijs 20 ct. per mm
Familieberichten 15 ct. per mm

K. Bakker, Stationsweg 25a, Appingedam; diakonie: H. Visscher, Hoofdweg C 162, Holwierde; **Grijpskerk:** scriba: H. J. van Luit, Molenstraat 8, Grijpskerk; **Hardenberg:** scriba (tevens class.corr. Theol. Hogeschool): J. Breukelman M.Azn., De Ruyterstraat 4, Hardenberg, tel. (05232) 2180; **Opende (Gr.):** scriba: H. Smit, Drachtsterweg 21, Opende (Gr.), tel. (05946) 9165; diakonie: J. van der Wal, Kolonieweg 15, Opende (Gr.); **Sneek:** scriba: M. Bergkamp, Spitaal 18, Sneek.

Oostelijk Flevoland-Dronten

Woensdag 4 januari 1967

Eindelijk was het dan zover.

Met weinig vertoon maar grote vreugde is vanmorgen om twintig voor tien de eerste paal voor „onze kerk de grond in gegaan.

Gestaag klinken nu de klappen door het ruime polderland, als muziek in onze oren.

Wat zijn we door de Heere rijk gezegend.

Een dag van enkel vreugde, zonder schaduw.

De eerste paal voor de Gereformeerde kerk in dit nieuwe land.

Gisteren ontvingen we bericht, dat onze zusterkerk - we mogen wel zeggen „moederkerk" - KAMPEN ons heeft geholpen met een collecte groot 4500 gulden.

Daarmee zijn wel ongeveer de palen betaald.

Vandaag werken we weer „gratis".

Op zo'n dag kun je eigenlijk beter dankbaar zwijgen, omdat woorden toch te armelijk zijn.

Maar we konden het niet laten, U allen, in een kort berichtje deelgenoot te maken van onze dank en vreugde.

Verantwoording giften kerkweek

Waldenzen in Italië

Sinds de laatste verantwoording kwamen de volgende giften binnen: J.L. te K. 3 x f 2.50 = f 7.50; L.E.O. te B. f 5.—; W.M.A. te d.H. f 10.—; H.N. te S. f 25.—; R.B.-S. te G. f 5.—, totaal f 52.50, totaal incl. vorige verantwoordingen f 9.329,76.

U ziet, de lijst is niet lang voor twee maanden. Ik hoop echter, dat de belangstelling en de liefde voor deze zaak niet gaat verflauwen, maar dat ik de volgende maal weer een groter bedrag zal mogen verantwoorden.

P. Groen

RECTIFICATIE

In het "Ingezonden" van 6 dezer in "Opbouw", komt helaas één zinstorende drukfout voor, in het citaat van prof. Schilder.

Slechts één letter die een zakelijk verschil maakt. Er staat nl.: "En zo is het grote avondmaal in alles groot, groot in de eenheid, wijd in de verscheidenheid." Dit laatste moet zijn: "... wijd in de verscheidenheid.

DE TOESTAND DER DODEN

door H. W. den Haring
Tweede druk.

Kunnen wij het eeuwige leven deelachtig worden zonder de opstanding?

Toezending na ontvangst van f 1,25 op giro 392703 te Rotterdam t.n.v. Comité tot verbreiding van de Waarheid der Schriften. Adm.adres: Raephorststraat 20b, Rotterdam.